

PORADŇA PRE OBČIANSKE A ĽUDSKÉ PRÁVA

CENTER FOR CIVIL AND HUMAN RIGHTS

KRIVÁ 23, 040 01 KOŠICE, SLOVENSKO

- » telefón/fax: 055 – 68 06 180 » mobil: 0908 69 55 31
- » www.poradna-prava.sk » poradna@poradna-prava.sk
- » IČO: 37 86 72 70 » bankove spojenie: 5519629/5200

Pripomienky a odporúčania mimovládnej organizácie Poradňa pre občianske a ľudské práva k návrhu vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o poučení, ktoré predchádza informovanému súhlasu pred vykonaním sterilizácie osoby a vzory informovaného súhlasu pred vykonaním sterilizácie osoby v štátnom jazyku a v jazykoch národnostných menšín

Zuzana Zvolenská
ministerka zdravotníctva SR
Ministerstvo zdravotníctva SR
Limbová 2
837 52 Bratislava 37

V Košiciach dňa 10. apríla 2013

V súlade s čl. 14 Legislatívnych pravidiel vlády SR v znení uznesenia vlády SR č. 680 zo dňa 6. 12. 2012 týmto predkladáme pripomienky a odporúčania k návrhu vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o poučení, ktoré predchádza informovanému súhlasu pred vykonaním sterilizácie osoby a vzory informovaného súhlasu pred vykonaním sterilizácie osoby v štátnom jazyku a v jazykoch národnostných menšín, ktorý bol dňa 21. marca 2013 predložený na medzirezortné pripomienkové konanie Zuzanou Zvolenskou, ministerkou zdravotníctva SR (ďalej len „predkladateľka vyhlášky“) podľa § 40 ods. 6 zákona č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 41/2013 Z.z. – rezortné číslo materiálu 02732-OL-2013; materiál je dostupný na

<https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialDocuments.aspx?instEID=191&matEID=6003&langEI D=1>

Túto pripomienku predkladá:

Poradňa pre občianske a ľudské práva, Krivá 23,040 01 Košice

Kontaktná osoba :

Mgr. Vanda Durbáková , 055 68 06 180, vanda.durbakova@poradna-prava.sk

Expertíza mimovládnej organizácie predkladajúcej túto pripomienku:

Poradňa pre občianske a ľudské práva (ďalej len ako „Poradňa“) je mimovládna organizácia, ktorá sa od svojho vzniku systematicky venuje ochrane reprodukčných práv rómskych žien. V

roku 2002 Poradňa zdokumentovala prípady násilných a vynútených sterilizácií rómskych žien na Slovensku. V roku 2004 aktívne participovala na prijatí novej právnej úpravy týkajúcej sa vykonávania sterilizácií a nahliadania do zdravotnej dokumentácie, a to zasielaním pripomienok k návrhu zákona o zdravotnej starostlivosti a komunikáciou s relevantnými štátnymi inštitúciami.

Poradňa poskytuje podporu násilne sterilizovaným rómskym ženám pri vedení súdnych sporov pred súdmi v SR a aj na Európskom súde pre ľudské práva v Štrasburgu a vykonáva ďalšie aktivity smerujúce k odškodneniu obetí tejto nezákonnej praxe. V roku 2011 dosiahla prvé významné rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva v prospech násilne sterilizovanej rómskej ženy v prípade *V.C. proti Slovenskej republike*.

Viac informácií nájdete na www.poradna-prava.sk

Túto pripomienku podporujú nižšie uvedené mimovládne organizácie:

Center for Reproductive Rights, New York (Centrum pre reprodukčné práva, New York);

Občan, demokracia a zodpovednosť;

o.z. Možnosť voľby;

OZ Ženské Kruhy

Touto pripomienkou žiadame prepracovať návrh vyhlášky v súlade s medzinárodnými uznávanými štandardami a odporúčaniami medzinárodných organizácií uvedenými nižšie.

Predložená pripomienka má zásadný charakter.

Odôvodnenie:

Podľa predkladateľky vyhlášky je cieľom návrhu vyhlášky zabezpečiť, aby boli osobe, ktorá žiada o vykonanie sterilizácie, poskytnuté dostatočné a kvalitné informácie ešte pred vykonaním sterilizácie v čase podania žiadosti o jej vykonanie. Podľa dôvodovej správy k všeobecnej časti vyhlášky tieto informácie poskytne lekár pred podpísaním informovaného súhlasu na vykonanie sterilizácie. Predkladateľka vyhlášky zároveň uvádza, že navrhuje ustanoviť vzory informovaného súhlasu aj v jazykoch národnostných menšín, a to aj vzhľadom na skutočnosť, že sa jedná o veľmi závažné rozhodnutie, je potrebné informácie poskytnúť zrozumiteľne tak, aby im osoba porozumela.

Poradňa víta iniciatívu predkladateľky vyhlášky zjednotiť všeobecne záväzným právnym predpisom poskytovanie poučenia a získavanie informovaného súhlasu v prípadoch vykonávania sterilizácie. Naša mimovládna organizácia opakovane poukazovala na potrebu vydať všeobecne záväzný právny predpis, ktorý by vykonával ustanovenie § 40 zák. č. 579/2004 Z.z. a zjednotil v tejto oblasti postup poskytovateľov zdravotnej starostlivosti. Plne sa stotožňujeme s cieľom, aby sterilizácia bola vykonávaná až potom, ako k nej žena poskytne slobodný informovaný súhlas. Máme však za to, že len samotný podpis navrhovaného vzoru písomného informovaného súhlasu pred vykonaním sterilizácie či už v štátnom jazyku alebo jazykoch národnostných menšín, nepostačuje na splnenie kritérií na poskytnutie informovaného súhlasu.

Navrhované znenie vyhlášky, podľa nášho názoru nie je v súlade s medzinárodnými danými štandardmi, najmä odporúčaniami Medzinárodnej federácie pre gynekológiu a pôrodnictvo v tejto oblasti.¹

Navrhovaná vyhláška uvádza v navrhovanom § 1 ods. 1, že poučenie sa poskytne osobe v čase podania žiadosti o sterilizáciu a jeho poskytnutie predchádza informovanému súhlasu. Aj keď navrhované znenie nešpecifikuje bližšie obsah poučenia, predpokladáme, že predkladateľka vyhlášky jeho obsah explicitne uviedla vo vzore písomného informovaného súhlasu, ktorý tvorí prílohu navrhovanej vyhlášky.

Navrhované znenie vyhlášky vychádza z predpokladu, že príčinou neporozumenia poučenia poskytovaného lekárom osobe, ktorej ho poskytuje, je výlučne jazyková bariéra. Z našich rozhovorov s rómskymi ženami vieme, že tomu tak v mnohých prípadoch nie je. Sme presvedčení, že poučenie, ktoré predchádza poskytnutiu informovaného súhlasu, je kľúčovým prostriedkom jeho zákonného zabezpečenia smerom k pacientom a pacientkam v medicínskej praxi. Lekári a lekárky často poučeniu v priamej interakcii a komunikácii s pacientom a pacientkou nevenujú potrebnú pozornosť - bagatelizujú jeho význam a pri poučovaní a rozhovore s pacientmi a pacientkami spravidla používajú odborný jazyk, ktorému bežný človek nerozumie, zvlášť v prípade, ak má nižšie vzdelanie, jeho materinským jazykom je iný ako štátny jazyk, pochádza zo sociálne znevýhodneného prostredia a pod. Vyhláška nezohľadňuje skutočnosť, že poskytnutie informovaného súhlasu nie je zabezpečené podpisom formulára, ale nevyhnutne spočíva aj v komunikácii a interakcii medzi lekárom alebo lekárkou a pacientom alebo pacientkou, tak ako to stanovuje Medzinárodná federácia pre gynekológiu a pôrodnictvo.² Podľa odporúčaní tejto medzinárodnej organizácie všetky informácie musia byť poskytnuté žene nielen v písomnej, ale aj v ústnej podobe v jazyku, ktorému žena rozumie v prístupnej a zrozumiteľnej forme (čo neznamená výlučne, že sa musí jednať o materinský jazyk). Poučenie má byť poskytnuté bez používania odborného jazyka, pričom osoba, ktorá poučenie poskytuje má povinnosť sa uistiť, že žena porozumela poučeniu.³ Podpísanie tlačiva informovaného súhlasu nie je v tomto smere postačujúce a to ani v prípade, ak je tlačivo v materinskom jazyku osoby, ktorej má byť sterilizácia vykonaná. V tejto súvislosti považujeme za potrebné upozorniť aj na skutočnosť, že v prípade rómskeho jazyka je bežné, že osoby rómskej etnickej príslušnosti zo sociálne znevýhodneného prostredia používajú svoj materinský jazyk len slovom. V písanej forme sa s ním stretávajú len v obmedzenej miere alebo vôbec a ich schopnosť porozumenia písanému textu v rómčine môže byť obmedzená. Príčinou tohto javu je najmä skutočnosť, že vzdelanie rómskych deťom na školách nie je poskytované v ich materinskom jazyku a ešte donedávna neexistovala jeho kodifikovaná podoba (rómsky jazyk bol štandardizovaný v roku

¹ Pozri Ethical Issues in Obstetrics and Gynecology, FIGO Committee for the Study of Ethical Aspects of Human Rights Reproduction and Women's Health, October 2012, str. 122 – 126, dostupné na <http://www.figo.org/files/figo-corp/English%20Ethical%20Issues%20in%20Obstetrics%20and%20Gynecology.pdf>
Guidelines regarding informed consent, FIGO Committee for the Ethical Aspects of Human Reproduction and Women's Health, International Journal of Gynecology and Obstetrics (2008) 101, 219—220 dostupné na [http://xa.yimg.com/kq/groups/20183361/1910486439/name/Guidelines+on+informed+consent+\(FIGO\).pdf](http://xa.yimg.com/kq/groups/20183361/1910486439/name/Guidelines+on+informed+consent+(FIGO).pdf)

² Pozri Guidelines regarding informed consent, FIGO Committee for the Ethical Aspects of Human Reproduction and Women's Health, International Journal of Gynecology and Obstetrics (2008) str. 220 dostupné na [http://xa.yimg.com/kq/groups/20183361/1910486439/name/Guidelines+on+informed+consent+\(FIGO\).pdf](http://xa.yimg.com/kq/groups/20183361/1910486439/name/Guidelines+on+informed+consent+(FIGO).pdf)

³ Pozri Ethical Issues in Obstetrics and Gynecology, FIGO Committee for the Study of Ethical Aspects of Human Rights Reproduction and Women's Health, October 2012, str. 124 odsek 12, dostupné na <http://www.figo.org/files/figo-corp/English%20Ethical%20Issues%20in%20Obstetrics%20and%20Gynecology.pdf>

2008). Taktiež je nevyhnutné brať do úvahy, že rómske etnikum vo zvýšenej miere čelí diskriminácii v prístupe k vzdelaniu (rómske deti sú vzdelávané v špeciálnych školách, v bežných školách sú často umiestňované do segregovaných tried, kde je im často poskytovaná nižšia kvalita vzdelania), a preto miera čitateľskej gramotnosti je vo všeobecnosti nižšia ako u väčšinovej populácie.

Predkladateľka vyhlášky by mala v jej znení zdôrazniť vyššie uvedené aspekty a text prepracovať s súlade so štandardami Medzinárodnej federácie pre gynekológiu a pôrodníctvo.

Odporúčania:

V záujme zabezpečenia efektívnej implementácie inštitútu informovaného súhlasu v praxi, nad rámec tejto pripomienky - v súlade s požiadavkami medzinárodných inštitúcií⁴ a Uznesením Rady vlády pre ľudské práva č. 37 z 20. februára 2012 k prípadom nezákonných sterilizácií žien - odporúčame, aby Ministerstvo zdravotníctva SR zabezpečilo kontinuálne vzdelávanie zdravotníckeho personálu (vrátane študentov a študentiek vysokých škôl pripravujúcich sa na lekárskej povolanie a neformálneho vzdelávania mimo systému vysokého školstva) zamerané najmä na:

- ľudsko-právne a etické východiská pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, vrátane poskytovania poučenia a získavania informovaného súhlasu pri vykonávaní zákroku sterilizácie, ale aj pri vykonávaní iných lekárskeho zákrokov, ktorých vykonanie je podmienené poskytnutím informovaného súhlasu;
- scitlivovanie zdravotníckeho personálu a prekonávanie zaužívaných negatívnych stereotypov vo vzťahu k etnickým menšinám a iným znevýhodneným skupinám obyvateľstva tak, aby bolo zabezpečené poskytovanie zdravotnej starostlivosti na princípe nediskriminácie, rešpektu a zabezpečenia špecifických potrieb každého pacienta a pacientky;
- monitorovanie dodržiavanie všetkých postupov pri získavaní úplného a informovaného súhlasu žien pri vykonávaní sterilizácií v medicínskych zariadeniach.

⁴ Pozri okrem iného: Záverečné odporúčania Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie z 1. marca 2013. CERD/C/SVK/CO/9-10, ods. 13; dostupné na http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/co/CERD-C-SVK-CO-9-10_en.pdf a Záverečné odporúčania Výboru pre ľudské práva z 20. apríla 2011. CCPR/C/SVK/CO/3, ods. 13 dostupné na <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/422/77/PDF/G1142277.pdf?OpenElement>